

Rychlicki, Czesław

"Dogmatyka Katolicka", t. II, Cz. S. Bartnik, Lublin 2003 : [recenzja]

Studia Płockie 32, 237-239

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Ks. Cz. S. Bartnik, *Dogmatyka Katolicka*,
t. II, Lublin 2003, ss. 1057.**

Epokę klasycznej teologii wypracowanej przez wieki, aż do ostatniego Soboru, zamknęła w Polsce dziesięciotomowa publikacja *Dogmatyki Katolickiej* ks. profesora W. Granata (Lublin 1959-1967). Ten sam autor opracował wielką syntezę teologicznodogmatyczną, uwzględniającą już nowy powiew myśli soborowej w zarysie, wyrażoną w dwutomowej publikacji: *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie* (Lublin 1972-1974).

Okres posoborowy mocno uświadomił wykładawcom teologii potrzebę nowego opracowania zagadnień wiary katolickiej w zmieniającej się mentalności epoki i przy zastosowaniu nowego języka. Wyrazem takiej potrzeby były podjęte w latach 70-tych przez dogmatyków polskich próby opracowania nowego kursu teologii dogmatycznej w zespołach profesorskich, na wzór niemieckiego *Mysterium Salutis*. 30 minionych lat dowiodło, że metoda pracy zespołowej teologów polskich nie znalazła praktycznego potwierdzenia. W międzyczasie ukazało się wiele dobrych monografii tychże teologów, ale nie zadośćuczyniło to przyjętemu wcześniej programowi. Po latach okazało się, że jeden jedyny z grona ówczesnych profesorów przeniósł jakby na siebie ciężar doprowadzenia tego programu do skuteczności. Jest nim ks. profesor Cz. S. Bartnik z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, który wybrał specyficzną drogę do przygotowania monumentalnego dzieła jakim jest dwutomowa *Dogmatyka Katolicka*. Jest to kilkudziesięcioletnia droga szerokich zakresowo i objętościowo publikacji stanowiących przez setki artykułów, kilkunasto tomowe monografie, podejmujące wprost „traktatowo” materiał przekazu dogmatycznego i obracające się w gąszczu problematyki interdyscyplinarnej, których nicią przewodnią stała się historia zbawienia, a więc antropologia, z docenianym przez Profesora jej uwarunkowaniem historyczno-kulturowym.

Z perspektywy czasu patrząc zauważa się jasno, że cały publikowany materiał, łącznie z sąsiednimi publikacjami z pogranicza teologii, filozofii, historii itd., stanowił dla autora wielkie przygotowanie do ogłoszenia drukiem oczekiwanej syntezy teologii dogmatycznej, stanowiącej przez *Dogmatykę Katolicką*. Po ukazaniu się jej pierwszego tomu w roku 1999 stało się naturalne oczekiwanie na dokończenie dzieła, które pierwszą częścią zamknęło wiek XX, zaś drugą rozpoczyna wiek nowy.

Drugi tom *Dogmatyki Katolickiej* ks. Cz. S. Bartnika stanowi naturalną kontynuację wykładu rozpoczętego w tomie pierwszym. Otwiera go nauka o Kościele zrodzonym przez Chrystusa na krzyżu, jako narzędzie zbawienia, i oddanym przez Założyciela Jego Matce, jako Matce Kościoła. Stąd też po eklezjologii

następuje wykład mariologii. Spośród dwu możliwych tendencji, rozważanych na Soborze Watykańskim II odnośnie do miejsca mariologii w wykładzie teologicznym, autor podręcznika związał formalnie mariologię z eklezjologią, przypominając ustawicznie rację bytu obydwóch traktatów w chrystologii.

Ukazując Kościół jako powszechny sakrament naszego zbawienia, mający początek w Chrystusie przekazującym na różne sposoby pomoc zbawczą człowiekowi, rozdział dziewiąty stanowi systematyczny wykład teologiczny na temat łaski ukazanej jako dynamiczna postawa człowieka wyrażana w jego decyzji wiary, rozwoju w nadziei, wypływającej z wiary i w świadectwie miłości. Specyficzne źródło przekazu łaski Chrystusa stanowią sakramenty (r. X) jako narzędzia osobowego spotkania z Chrystusem i liturgiczne znaki, nie tylko wskazujące na rzeczywistość zawartej w nich łaski, ale realnie ją odtwarzające w człowieku. Ów antropologiczny charakter sakramentów, jako znaków rzeczywistości przekazywanego życia Boga człowiekowi, stanowi solidnie wypracowaną przez księdza profesora Bartnika teologię sakramentu, jako rzeczywistego znaku łaski, powodującego realne w nim spotkanie człowieka z Bogiem w Chrystusie.

Spotkanie z Bogiem za pośrednictwem sakramentów jest jednym ze sposobów rozpoczęcia trwałego zjednoczenia z Bogiem, realizowanego w życiu wiecznym (r. XI). Eschatologia człowieka nie jest rzeczywistością wyjmującą człowieka ze świata, w którym człowiek od początku został przez Stwórcę włączony jako ożywiający go element, ale tworzy spójną całość ze wszechświatem, który dąży do swej pełni w Chrystusie (eschatologia kosmiczna – r. XII).

Jakie są zasadnicze wartości prezentowanej przez ks. Cz. Bartnika teologii dogmatycznej w drugim tomie *Dogmatyki Katolickiej*?

Jest to przede wszystkim *teologia hermeneutyczna*. Przez to określenie nie pojmuję jego teologii jako wyodrębnionego prądu teologicznego spośród innych, ale rozumiem je w sensie ścisłym i rzeczywistym. Profesor stara się w niej, i poprzez nią, określić wewnętrzną rację uprawiania i studiowania teologii, podaje nowy model, nowy sposób jej uprawiania, przy stałym zachowaniu świadomości, że hermeneutyka jako objaśniające czytanie tekstu towarzyszy teologii chrześcijańskiej od początku jej istnienia. Zwrot hermeneutyczny w teologii jest uzasadniony jej relacją do kultury, a ta relacja bardzo jasno występuje u ks. prof. Bartnika, zarówno w omawianym tomie *Dogmatyki Katolickiej* jak również, a może szczególnie, w jego *Sakramentologii społecznej, Teologii kultury i w Personalizmie*.

Bardzo podstawową wartością prezentowanego wykładu Profesora lubelskiego jest personalizm. W samoistnym dziele *Personalizm* ks. prof. Bartnik przedstawił genezę systemów personalistycznych, podjął próbę zdefiniowania istoty personalizmu i w tym kontekście określił podstawy dla teologii personalistycznej. Tę hermeneutykę personalizmu zastosował szeroko w całej swojej teologii, szczególnie w swej wielkiej syntezie teologicznej *Dogmatyka Katolicka*. Dzięki takiemu ujęciu refleksja nad Dogmatyką Katolicką samorzutnie prowadzi do określenia dogmatyki jako *wiary szukającej zrozumienia i wyjaśnienia*.

To ostatnie określenie dogmatyki ks. prof. Cz. Bartnika uzasadnia fakt, iż jego kultura uprawiania teologii w prezentowanym dziele, i nie tylko w nim, jest

związana z hermeneutyką, którą nazwałbym *hermeneutyką pojednania*. Co to oznacza? Pozostając wierny ciągłości nauczania kościelnego, przy stosowaniu zmiany formy i języka wykładu – stosownie do wymogów przemian kulturowo-cywilizacyjnych epoki – Profesor interpretuje Objawienie wykorzystując nowe osiągnięcia nauk biblijnych, uwzględnia też dostępne osiągnięcia innych nauk, oraz pozostaje otwarty i wolny w interpretacji Tradycji Kościoła tak, by wykazać, iż Tradycja, czy tradycje, nie są mechanicznym przekazem treści doktryny niezmiennie czystej, ale niosą z sobą kreatywne elementy historycznego rozwoju. Dzięki temu wierność wobec Tradycji oznacza w dogmatyce ks. Cz. Bartnika także prawo do nowych interpretacji Pisma Świętego, Symbolów wiary i formuł dogmatycznych. Ma to zastosowanie także do aktualnej sytuacji cywilizacyjnej. W wykładzie ks. Cz. Bartnika dochodzimy do świadomości, że interpretacje określeń soborowych muszą zachowywać zgodność między podstawowym doświadczeniem chrześcijańskim i ludzkim doświadczeniem aktualnej epoki. Z tym związana jest trwała obecność miejsca i roli Magisterium Kościoła w dogmatyce Profesora lubelskiego; elementu, jaki u niektórych teologów jest dzisiaj przemilczany, co – z kolei – prowadzić może również do niejasności wykładu wiary, do relatywizowania wartości jej przekazu.

Prezentowana *Dogmatyka Katolicka* jest otwarta na pluralizm teologiczny, na ekumenizm międzyreligijny, przy zachowaniu jednak własnej tożsamości. Daje ona też jasną odpowiedź na gorący dziś problem tzw. chrześcijańskiej teologii religii, dotyczący zbawczego pośrednictwa Jezusa Chrystusa. Z szacunkiem dla wolności myślenia i odmienności wyznania omawiana *Dogmatyka* daje spokojne i rzetelne uzasadnienie racjonalności zbawienia osiąganego za pośrednictwem jedyne Pośrednika – Jezusa Chrystusa. Idea ta występuje we wszystkich zagadnieniach jako ciągle element historii zbawienia, w której pierwszoplanowe miejsce ma wydarzenie Chrystusa (jedność Logosu i Chrystusa, śmierć Chrystusa i Jego zmartwychwstanie), dopełnione działaniem Ducha Świętego i zbawczą obecnością Kościoła w historii.

Oceniając *Dogmatykę Katolicką* ks. prof. Cz. Bartnika wyrazić należy wdzięczność Autorowi za jego niezwykle trud w przygotowaniu tego dzieła, pomnika teologicznej, religijnej i prawdziwie humanistycznej kultury w Polsce. Ma to ogromne znaczenie dla świadomości Kościoła w Polsce i licznych już teologicznych ośrodków uniwersyteckich na początku trzeciego tysiąclecia. Ta pozycja przypomina jasno o chrześcijańskich korzeniach nie tylko Polski, ale całej Europy, którą od początku kształtowała chrześcijańska myśl teologiczna. Dlatego nie tylko w wymiarze czysto teologicznym, ale także szeroko kulturowym, należy uznać wartość publikacji ks. prof. Cz. Bartnika, z uwagi na jej humanistyczno – chrześcijańską wartość. Dla Kościoła i teologii polskiej jest to argument na wielki potencjał intelektualny i kulturowy, a także na siłę wiary w narodzie, który ożywia chrześcijańsko-teologicznymi wartościami zwycięża, idąc – nieraz zmuszony – po ostrych łukach dziejów Europy.

Ks. Czesław Rychlicki